

Vragenboekje

**Dit examen bestaat uit 24 vragen en een vertaalopdracht.
Voor elk vraagnummer is aangegeven hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.**

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 De voorspelbaarheid van de toekomst

Vergelijk:

Regel 1–2 Potestne igitur earum rerum, quae nihil habent rationis, quare futurae sint, esse ulla praesensio?

met:

Regel 3–4 Quo modo ergo id, quod temere fit caeco casu et volubilitate fortunae, praesentiri et praedici potest?

- 2p **1** Vul in de onderstaande zin de ontbrekende Latijnse woorden in.
id (regel 3) correspondeert met in regel 1-2;
temere fit (regel 4) correspondeert met in regel 1-2.

Regel 5 t/m 8 Medicus t/m fallitur.

Cicero maakt binnen zijn redenering een aantal vergelijkingen.

- 2p **2** Leg uit dat in dit verband de toevoeging *ingravescentem* bij *morbum* (regel 5) onmisbaar is.

In De Divinatione I, 24 zegt **Quintus** Cicero:

“Soms,” kan mijn tegenstander tegenwerpen, “worden voorspellingen gedaan die niet uitkomen.” Uiteraard, zeg ik dan. Elke bedrevenheid – ik bedoel het soort bekwaamheid waarbij wikken en wegen te pas komen –, schiet wel eens te kort. Medisch ingrijpen is zonder twijfel een bekwaamheid. Maar vraag niet hoeveel fouten dokters maken. En stuurlieden dan? Werken zij soms foutloos?”

- 2p **3** Vat de overeenkomst samen tussen de inhoud van het bovenstaande citaat en de inhoud van tekst 1, regel 5–6 (Medicus t/m opinantur);
- 2p **4** a. Welk standpunt neemt **Quintus** Cicero blijkens het bovenstaande citaat in ten aanzien van het bestaansrecht van de voorspellingskunst?
b. Leg tevens uit op grond van welke redenering hij dat doet.
- 2p **5** a. Wat wil **Marcus** Cicero blijkens tekst 1, regel 8–10 (Quodsi t/m praesentiunt?) aantonen ten aanzien van de voorspellingskunst?
b. Leg tevens uit op grond van welke redenering hij dat doet.

Regel 11 stellae traiectio

- 1p **6** Onder welke van de in regel 10 genoemde categorieën valt dit? Beantwoord de vraag door het citeren van het desbetreffende Latijnse tekstelement.

Regel 19 errantium

Elders in De Divinatione zegt Cicero dat deze term onjuist is.

- 2p **7** Leg uit dat tekst 1, regel 13–20 (Qui potest t/m vides.) als argument voor deze bewering gebruikt kan worden.
- 2p **8** Welke van de onderstaande uitspraken komt het best overeen met de inhoud van regel 21–27?
- A** Fortuna staat boven Deus.
 - B** Deus kan de toekomst niet sturen.
 - C** Fortuna onttrekt zich aan het weten.
 - D** Deus is alwetend.

Een zogenaamde a fortiori redenering verloopt volgens het volgende patroon: als een volwassene deze steen al niet kan optillen, dan kan een kind dat zeker niet.

- 2p **9** Geef de a fortiori redenering die in regel 24–25 (ut mihi t/m sit) besloten ligt weer in het Nederlands.

Regel 28–35

- 1p **10** Welke twee begrippen worden in deze regels tegenover elkaar geplaatst? Beantwoord de vraag door het citeren van de desbetreffende twee Latijnse tekstelementen.

Quintus Cicero definieerde in I, 9 *divinatio* als volgt: “Divinatio is het voorzien en voorspellen van dingen waarvan men denkt dat ze toevallig zijn.”

In tekst 1, regel 29–30 zegt **Marcus** Cicero tegen zijn broer **Quintus**: “muta definitionem divinationis, quam dicebas praesensionem esse rerum fortuitarum.”

- 1p **11** Op welk punt wijkt de definitie van **Quintus** Cicero wezenlijk af van de weergave daarvan door **Marcus** Cicero?
- 3p **12** Welke reden zal Marcus Cicero gehad hebben om de definitie van zijn broer te verdraaien, gezien zijn eigen opvattingen over de *divinatio*?

Tekst 2 Het logische godsbewijs

Regel 1–2 Chrysippus t/m repperisse videatur.

- 2p **13** Leg uit dat deze woorden vanuit Stoïsch standpunt een compliment inhouden aan het adres van Chrysippus.

Regel 5 quo

In plaats van *quo* (onzijdig) wordt in sommige tekstuitgaven ook wel *a quo* (mannelijk) gelezen.

- 2p **14** Geef op grond van het directe vervolg een argument voor de lezing *a quo*.

Regel 6 Id autem quid potius dixeris quam deum?

- 1p **15** Hoe zou een Epicureër reageren op deze retorische vraag? Beantwoord de vraag door de volgende zin af te maken: Je hoeft dit geen god te noemen; als verklaring is voldoende.

Regel 7–8 qua nihil potest esse praestantius

- 2p **16** Citeer uit het voorafgaande een voorbeeld van hetzelfde gebruik van de ablativus als bij *qua*; vermeld daarbij het regelnummer.

Regel 11 muribus et mustelis aedificatam.

Vergelijk de volgende twee vertalingen.

H. Rackham: gebouwd **door** muizen en wezels.

V. Hunink: gebouwd **voor** de muizen en de wezels.

- 2p **17** Verdedig de vertaling van Rackham op basis van de inhoud van regel 4–5.

- 2p **18** Leg uit dat de vertaling van Hunink kan zijn ingegeven door het woord *domicilium* in regel 13.

Tekst 3

Regel 1 in korte tijd

- 2p **19** Beschrijf de politieke en persoonlijke omstandigheden waarin Cicero in deze periode verkeerde. Gebruik bij voorkeur niet meer dan 35 woorden.

- 1p **20** Op welke filosofische stroming doelt Cicero in regel 5?

- 2p **21** Leg uit waarom van de filosofische stroming die in de vorige vraag wordt bedoeld, gezegd kan worden dat deze “het licht van de dingen wegneemt en ze als het ware in duisternis hult” (regel 5–6).

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Tekst 4

- 2p **22** Formuleer in eigen woorden welk probleem ten aanzien van de Voorzienigheid hier aan de orde wordt gesteld.
- 2p **23** Geef een beredeneerde reactie van een Stoïcus op het feit dat de worm wordt opgegeten.

Tekst 5

- 2p **24** Breng de inhoud van het gedicht in verband met de Stoïsche opvatting over het fatum.

Tekst 6

Bestudeer tekst 6 met de inleiding en de aantekeningen.

- 44p Vertaal regel 1 t/m 11.

Einde
